

Kloosterkerk

15 mei 2022 – zondag 'Cantate'

Nehemia 9,9-17 – Johannes 16,5-16 en LB 655 'Zing voor de Heer een nieuw gezang'
ds. Rienk Lanooy

U kunt deze dienst alsnog bekijken en beluisteren via <https://youtu.be/ANx5oOoaM84>

Gebed om ontferming

O God,
als het er
werkelijk op aan komt
op wie wij zijn
en wat wij doen
is het toch vaak weer
het oude liedje
dat we zingen:
weinig verrassend
meer van hetzelfde.
Kunnen we ons nog
ergens over verwonderen
in dit soms
zo gestolde bestaan
is er nog ergens
een gat in de spiegel
waardoor we iets anders zien
dan onszelf
klinkt er nog ergens
een nieuw lied
een ander wijsje
dan de koekoek eenzang
van de middelmatigheid?
Verhef uw stem
in ons, o God
en breng een nieuw lied
in ons
tot klinken
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

O God,
als het er
werkelijk op aan komt
is het nog niet
zo eenvoudig
om
op dezelfde toonhoogte
te komen
als die van de ander.
Soms voelen we
verwantschap
met elkaar
maar soms
blijven we vreemden
begrijpen we elkaar niet
zingen we ieder
onze eigen melodie
Hoe lastig is het dan
om elkaar toch
vast te houden
te zien als medemens
te zoeken
op een plek
waar wij onszelf
nooit zouden tegenkomen.
Maak ons open, o God
vernieuw ons
iedere dag opnieuw
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

O God,
als het er
werkelijk op aan komt
vinden we het moeilijk
om in de wanorde
van deze wereld
uw hand te onderscheiden.
Bent u er nog
wilt u nog wat
met deze aarde
gaat het met haar
nog ergens naar toe
of drijven we
doelloos rond
op de golven
van het kosmisch getij?
Help ons, o God
om uw tekenen
van gerechtigheid
te zien
te doen
om te bezielen
wat en wie versteend is
om te beginnen
onzelf
en leid ons
naar de wereld
van uw belofte
daarom bidden wij U;
Heer, ontferm U...

Bij de lezingen

Op deze 5e zondag van Pasen, zondag cantate (zingt), vormt het lied de leidraad van deze dienst, in het bijzonder het lied dat we zo zullen zingen 'Zing voor de Heer een nieuw gezang'. Willem Barnard schreef de tekst en Frits Mehrkens de melodie in de jaren '50. Het lied is weliswaar relatief nieuw, maar de tekst gaat terug op de oeroude verhalen van Israël en het evangelie, m.n. op motieven van het Exodusverhaal en daarover gaat nu de eerste lezing uit het boek Nehemia, waarin dat Exodusverhaal, van de uittocht, deel uitmaakt van een lange lofprijzing. Daarna volgt de lezing uit het evangelie naar Johannes over de Geest die pas komen gaat als Jezus is gegaan; ook die Geest komt terug in het genoemde lied.

Preek

In de Apostelkapel van deze kerk staat een gedenksteen die herinnert aan professor Gerardus van der Leeuw, een van de grondleggers van de liturgische beweging. Het verhaal gaat dat hij eens op een terrasje twee dames hoort spreken over de toestand in de wereld. Op een goed moment verzucht één van hen: 'Waar moet het toch heen met de wereld?', waarop Van der Leeuw zich tot haar wendt en zegt: 'Maar wie heeft u gezegd dat het ergens heen moet...?'

Ja, waar komt die gedachte vandaan dat het met onze wereld ergens heen moet gaan? Het staat immers niet in de sterren geschreven: die trekken hun banen in een eindeloze richtingloze reeks waarin de tijd geen rol speelt. En dichterbij huis zien we de gang van de seizoenen in een niet aflatende cyclus waarin geen sprake is van een 'voor' en een 'na': alles wat groeit en bloeit, keert uiteindelijk weer terug: aarde tot aarde, stof tot stof, om weer in andere vorm tot leven te komen.

En ook op menselijk vlak kun je de vraag stellen of het ergens heen gaat? Nog maar een paar generaties terug zagen ouders het als hun belangrijkste taak om er voor te zorgen dat hun kinderen het beter zouden krijgen dan zij. Zij zagen zichzelf als schakels in een groter geheel van voortgang en vooruitgang. Nu weten we niet meer precies of kinderen het beter moeten krijgen dan wij, al is het maar omdat we niet zo goed meer weten wat 'beter' eigenlijk is. Is 'beter' hetzelfde als 'meer'? We zien immers dat er grenzen aan de groei zijn – de aarde verdraagt geen 'meer' meer. Soms is 'beter' minder, 'less is more', soms is 'beter' anders. En met de oorlog aan de randen van ons continent met alle barbaarsheden die ermee gepaard gaan zien we niet alleen maar progressie in de manier waarop wij mensen omgaan met conflicten. Nog steeds verheft de taal van de macht en het geweld haar stem en steekt het vredesinstrumentarium dat we tot onze beschikking hebben daar bleekjes bij af. De meeste mensen mogen dan wel deugen, maar de paar mensen die dat niet doen, kunnen de anderen lelijk in de greep houden.

En toch doet die vraag zich voor: 'Waar moet het heen met de wereld?', en blijkbaar kunnen we het ook niet laten om die vraag te stellen, of, beter gezegd: toch doet die vraag zich telkens weer voor, dient ze zich aan met een kracht die blijkbaar die sterker is dan wij zijn. In ons mensen klinkt een stem van verlangen – is het de stem van de Eeuwige? – en als er één manier is waarop wij mensen die stem aan het woord laten komen, dan is het in een lied. Als iets in ons wil zeggen wat ons te boven gaat, als er een visioen is dat gehoord, gezien, gevoeld wil worden, dan beginnen we al gauw te zingen. Van de liefde of de keerzijde ervan zingen we, van de vrede of het gebrek er aan, zingen we, van het leven zingen we, en van de dood, omdat er toch weer leven is, van een nieuwe wereld, en de lange, moeilijke weg er naar toe, zingen we: van Songfestival tot Kloosterkerkkoor, van oordopjes in de trein tot een stadion vol rauwe kelen, van een zinderende hiphop beat tot een meerstemmige madrigaal van Monteverdi.

*Het lied is daar wanneer ik nergens ben,
komt naar mij toe als een gezant van verre,
het neemt me op in het gezang der sterren,
het spreekt een taal die ik van-zelf niet ken.*

(uit Willem Barnard, Zingen in de kerk)

En zo zingen wij ook vandaag, op deze zondag die 'cantate' heet. Het is niet toevallig dat de traditie ons met een zondag met zo'n naam heeft verrijkt. Er is geen zondag die 'vecht' heet of 'pak door', of 'zie maar', of 'wat heeft het voor zin?' – maar er is wel een zondag die heet 'Zing', en die zondag is er omdat er iets gezegd wil worden over die vraag waar het heen moet met deze wereld. En dat antwoord dat zingen wij – welluidend, brommend, zuiver, aarzelend, maar

we zingen. En nee, wij weten natuurlijk ook niet precies waar het heen moet, we weten ook niet altijd wat we geloven, maar dichter Willem Barnard zei het zo: We zingen ook niet omdat we geloven, maar we geloven omdat we zingen. We zingen niet omdat we van die overtuigde gelovigen zijn, die het nog eens zullen uitleggen in een lied. We zingen niet omdat we het antwoord op die vraag waar het heen moet met de wereld eens even luidkeels aan diezelfde wereld zullen opdringen. Zingen is niet een uiting van ons geloof maar een inning. Wij zingen om te geloven, om het te kunnen, te doen, dwars tegen alles in wat zegt, goed beredeneerd en welgearticuleerd, dat het gewoon onzin is om alleen al te denken aan een antwoord op die vraag of het met de wereld ergens heen moet.

*Zingen, dat doe je niet uit volle borst, –
je zingt inademend, omdat je leeg bent,
tegen de eenzaamheid in zing je, tegen
het 'nee', je zingt zoals je drinkt: van dorst.*

(uit Willem Barnard, Zingen in de kerk)

En zo zongen wij zojuist het lied 'Zing voor de Heer een nieuwe gezang' van Willem Barnard en Frits Mehrrens. Het is vandaag 66 jaar oud en het sluit aan bij dat nog veel oudere lied dat we aan het begin van de dienst zongen, Psalm 98 'Zing een nieuw lied voor God, de Here'. Je zou zeggen: echt nieuw zijn ze toch niet deze liederen, maar het gaat erom dat we dat 'nieuw' goed verstaan. Ze zijn niet nieuw in de zin van: modern, up-to-date, recent, ook al is er niets mis met het bij de tijd brengen van de dingen, ook die van je geloof. Hier heeft 'nieuw' niet te maken met de tijd: alsof het er ooit niet was en nu wel. Nieuw betekent hier: anders! Dat je verrast wordt, geraakt, dat je je verwondert over wat er misschien al lang was, maar wat je nog niet zag. Nieuw heeft hier te maken met het gevoel dat je misschien kent: dat de zon 's ochtends je woning verlicht, dat er ergens een merel zingt, de zwaluwen hun rondjes cirkelen, dat je je kop koffie (thee!) inschenkt en dat de dag aanvoelt alsof ze een belofte in zich herbergt. Dat er ruimte is, kansen zijn. Je bent blij, niet omdat de kalender zegt dat het vandaag 15 mei is en je weet ook heel goed: gisteren ging de zon ook op, morgen zal ze dat weer doen. Maar soms raakt de dag je aan als een surprise. Ze is niet méér van hetzelfde, ze is niet het oude liedje. Deze dag heeft iets te vertellen: dat het goed is zoals het is, dat je de wereld aankunt, dat je durft te verlangen, dat iets in je opwelt, aan liefde, dankbaarheid, aan een antwoord op de vraag waar het heen moet met de wereld. Zo kan iedere morgen nieuw zijn, zoals de Eeuwige zelf iedere morgen nieuw is, verrassend, wonderlijk, vreemd ook, ja, soms ongemakkelijk vreemd, dingen vragend die je liever niet wilt beantwoorden, uitdagend.

En precies over dat nieuwe gaat dat lied van Barnard en Mehrrens. Voor de tekst ervan greep Barnard – hoe kan het ook anders – naar de beeldenrijkdom van dat oude verhaal van Israël en de Messias. Het verhaal van het altijd weer nieuwe begin: dat van de uittocht, die doortocht is en intocht wordt, van het aloude paasverhaal van de Exodus uit de dood en van de introïtus in een nieuw land. Nehemia vat dat visioen van waar het met de wereld heen moet treffend samen in zijn profetie, hoorden we eerder. Die uittocht, doortocht en intocht naar een nieuwe wereld gaat niet vanzelf, maar, zegt de profeet, *u verliet hen niet.*

En Barnard doet het op zijn manier: met een lied. En dat lied begint met een taak: Zing! Je moet het doen. Zoals dat misschien wel voor dat hele metier van geloven geldt: je kunt er eindeloos over praten, bakkeleien, synodes vol over vergaderen, mitsen en maren benoemen, voor- en nadelen naast elkaar zetten, maar uiteindelijk moet je het doen: je telkens weer toevertrouwen aan dat andere, nieuwe verhaal dat vertelt dat het met de wereld alleen goed komt, als je er op vertrouwt dat het ergens heen moet gaan. Als je durft te blijven dromen, als het visioen van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde je nu al in beweging zet. Als je er op vertrouwt dat je niet

overgeleverd bent aan de cycli der dingen waaraan niets te veranderen is; dat je als mens kunt groeien, opbloeien, dat je een ander mens kunt worden. Hoe, vraag je en Barnard zegt: Zing, en niet zomaar 'zing', maar: Zing voor de Heer een nieuw gezang. Ga zingen van wat er nog niet is, maar wat je hoopt en verlangt: een wereld zonder vrees, zonder geweld, zonder staatsmachinerie van regels waartussen mensen vermorzeld worden, zonder honger, zonder wantrouwen. Zing, want er is er één die je leven laaft, die in een wolk je voorgaat van dag tot dag, én in de nacht in het vuur. Er is er een die in een 24/7 economie spreekt van rust en duur, die aan je gefragmentariseerde bestaan, van al die individuen die voor hun eigen geluk moeten zorgen, zin en samenhang geeft. Een lied gewijd aan die wonderlijke God die ons oproept ons te verwonderen dat wij er zomaar zijn en dat wij telkens opnieuw geboren kunnen worden uit de krochten van het bestaan.

En vreemd: het viel me nu pas op dat het lied van Barnard begint als een oproep: Zing voor de Heer een nieuw gezang. En dan vertelt de dichter waarom je moet zingen en daarbij gaat het telkens, ietwat afstandelijk, over 'u': Hij laaft u, gaat u voor, gunt u, Hij laat uw naam niet ondergaan. Alsof dat je eerst weer – telkens opnieuw – aangezegd moet worden: 'o ja, dat is ook zo...'. En pas daarna, net over de helft van het lied wordt het 'u' een 'ons' – dan gaat het niet meer in het algemeen over de redenen om te zingen, maar dan komt de Pinkstergeest in beeld die ons aanvuurt. Het is juist die Geest die er voor zorgt dat al die mooie dingen, die tekenen, van wolk en vuur, van water uit de rots, van wonderen om u heen, ons niet alleen worden voorgehouden, maar dat ze ons ook eigen worden. Het is de geest die ze toepast op ons bestaan waardoor we ze ook gaan zien, waardoor we de heil'ge tekens gaan verstaan. Barnard heeft het in dat verband in een toelichting over tekenen van gerechtigheid die de hoop levend houden dat het ergens heen moet met deze wereld, maar hij noemt ook de tekenen van doop en avondmaal, die op een andere, op een liturgische manier, ons verbinden met de hoop op een andere wereld. Als we vandaag het avondmaal viëren zingen en zien we iets van die wereld waar het heen moet gaan: een wereld waar voor ieder mens genoeg is, waar gedeeld wordt van wat we hebben, waar ieder mens mag aanschuiven aan die ene tafel.

Het was juist Gerardus van der Leeuw die zoveel belang hechtte aan de heil'ge tekens van de liturgie: van de verhalen, de gemeentezang en de sacramenten omdat hij zag hoe waardevol ze zijn als je je afvraagt waar het heen moet met deze wereld. 'Maar wie heeft u gezegd dat het ergens heen moet...?' vroeg hij aan de dames op het terras. En vandaag geven wij zingend antwoord: Het is de Eeuwige zelf die zegt dat het met de wereld ergens heen moet, iedere dag opnieuw, en wij worden genodigd om zingend achter zijn muziek aan te gaan.

bronnen:

Gert Landman, 'Zingt voor de Heer een nieuw gezang: Liedmeditatie over Gezang 225', in: *Zingt voor de Heer een nieuw gezang: 25 jaar Liedboek voor de Kerken*, Zoetermeer: Boekencentrum, 1988
'Honderd jaar Willem Barnard', *Laetare* 27/5 (2021) – met daarin opgenomen het gedicht 'Zingen in de kerk' *Compendium van achtergrondinformatie bij de 491 gezangen*, Amsterdam: Van der Leeuwstichting 1978
https://kerklidewiki.nl/Zing_voor_de_Heer_een_nieuw_gezang
De anekdote van Van der Leeuw staat in Carel ter Linden, *Wat doe ik hier in godsnaam*, Amsterdam: Arbeiderspers 219, p.154

Gebeden, stil gebed

Trouwe God,
hier zingen wij
zondag aan zondag
van harte
en ook wel
tegen de stroom in
om te verstaan
dat het met deze wereld
ergens heen moet gaan
en ook al kennen wij
het eindpunt niet
de richting
is helder:
deze wereld anders.

En daarom bidden wij U:
Help ons
ons te verwonderen over
de ongekende mogelijkheden
die deze wereld biedt
om recht te doen
vrede te scheppen
de aarde te bewaren.
Dat we daar ieder
met de mogelijkheden
die we hebben
onze bijdrage
aan leveren
want iedere nieuwe dag

geeft ons
nieuwe mogelijkheden
om het goede te doen
en het kwade te laten.

En daarom bidden wij juist
voor wie gevangen zijn
in het kwade:
voor wie het kwade doen
dat zij zich omkeren
van de boze weg
die ze gaan
en voor wie het ondergaan
dat zij zich kunnen oprichten
en nieuwe levenskracht
hervinden.

We denken aan wie
in de schuilkeiders
van deze wereld verblijven
die omkomen
van de honger
die onrecht wordt aangedaan
om wat ze zeggen
om wie ze zijn.

We bidden voor de kerk
ook deze
waar de lofzang gaande
wordt gehouden

in het bijzonder
bidden we
voor de kerkmusici
die ons voorgaan
om te zingen
en te spelen
dat op de vleugels
van de muziek
het verhaal
telkens weer verteld wordt
van een nieuwe wereld
die komt.

Wij bidden
voor wie
op
hun persoonlijke levensweg
uw nabijheid zoeken
vanwege ziekte
ongemak
ouderdom
en de gebreken
die dat met zich meebrengt
en wij noemen...
en in de stilte
voegen we daar aan toe
wat ons persoonlijk
ter harte gaat...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!